

Београд од 1945. до 1955.

35

Заборавањени град

Изложба фотографија „Београд 1945–1955. у објективу војних фоторепортера”, коју у Дому Војске Србије организује Министарство одбране, односно Медија центар „Одбрана”, израз је потребе да се јавности прикаже богата фото-документација, необично наслеђе и баштина те институције о српској престоници после Другог светског рата

Изложба фотографија Београда од 1945. до 1955. године у Малој галерији Дома Војске Србије прилика је да вратимо сећање на улице наше престонице, њене грађевине, ентеријер и архитектуру, као и догађаје који су у том времену обликовали и обележили град. И више од тога – да сагледамо још једну димензију фотографије, њен визуелни ефекат и осећај да посматрамо давно ишчезлу стварност – као да стојимо поред ње на Теразијама, Тргу или било где у граду.

Организује се на 101. годишњицу од оснивања Првог клуба фотографских аматера у Србији, односно од „Прве

изложбе аматерских фотографских снимака у Краљевини Србији”. Један од оснивача фото-клуба у Крагујевцу, пре 95 година, био је Милоје Васић, мајор у Војнотехничком заводу, који је на „Изложби балканских земаља” у Лондону 1907. године приказао своје 23 фотографије.

У објективу

На 63 фотографије оживљава Београд док дочекује државнике, његово Ушће и Калемегдан... Шетамо улицама и трговима престонице. Сведоци смо различитих митинга, спортских дешавања, слета... Посматрамо град док гради мостове или организује културна дешавања... Београд какав

Таковска улица, њивање у олимпијском базену, 1946.

је десет година после светског рата ишчезао, усвајањем урбанистичког плана 1950 – споменик на Тргу, базен крај Дома Народне скупштине, велика фонтана на Теразијама...

Олимпијски базен, сликан 1946. испред данашњег Дома Народне скупштине, својеврсан је раритет. Тај простор везује се за место где се некада налазила Баталџамија, муслиманско гробље, хан, пијаца, а преко пута познато Ташмајданско гробље.

На месту данашњег хотела „Југославија”, давне 1950. године налазила се земунска железничка станица. Остали су њени стубови и сећања... Објектив је забележио регруте пред одлазак на служење војног рока, кофере, теретне вагоне... Слика данас скоро незамислива у нашој престоници.

Споменик војницима-херојима Црвене армије некада се налазио на Тргу Републике, тик уз споменик кнезу Михајилу Обреновићу. Касније је пренет на Ново гробље, међу црвеноармејце. Данас многим није познат. А Трг још памти трамвајску окретницу, познату кафану Коларца, место где се одржао и први сајам књига 1893. године. На њему су се налазили и незаборавни „Дарданели”, чувена бoемска кафана, културно седиште тадашње Србије и Београда.

Теразије је те 1946. године красила фонтана, својеврсни украс града. Доживела је судбину многих других објеката који су због ондашњих прослава премештени или порушени. Наспрам фонтане, код данашње „Касине”, низали су се стари, неугледни објекти, који су урбанизацијом уклоњени јер се нису уклапали у миље савременог. А постојали су још од времена Милоша Обреновића. Пре тога је на том простору била само трска, баре, далека периферија велике вароши.

На данашњој Славији, некада Тргу Димитрија Туцовића, 1946. подигнут је велелепни бели споменик. Надомак њега, бележе фотографије, налазио се стари хотел „Славија”, па зграда „Мира”, на чијем је месту касније подигнут биоскоп „Славија”. Средином 19. века на том простору мештани су још ловили дивље патке, користили га као излетиште где су точили воду у београдске „саке” и односили је у варош. Славија је добила на значају када је познати Шкотланђанин Макензен купљено имање, за сађење шећерне репе, парцелисао за продају и градњу данашњег Врачара. Настао је Савинац, Каленић, Грантовац, Чубура, а нестали су Врачарски поток, извори, Ново селиште, Војни сењак, Каленића гувно, њиве и виногради.

Ново гробље или Владановац настао је око 1886, премештањем са Старог гробља – Ташмајдана. За време прве владавине Милоша Обреновића православно гробље се пружало дуж данашњих улица Бранкове и Маршала Бирјугова. Топличин венац био је део тада кужног, заразног гробља. На делу парка испод хотела „Москва” налазило се Јерменско гробље. Од Народном позоришта до данашњег Етнографског музеја било је

Ага Циганлија, куљалиште, 1950.

Улица Краља Милана под снегом, 1956.

Бициклическа шрка у Београду, 1951.

Трг Славија, 1954.

Изградња Панчевачког моста, 1946.

турско – муслиманско, а на простору данашње Ботаничке баште – Јевремовца јеврејско гробље.

Војни фоторепортери забележили су 1945. године и оно што се налазило у горњем делу Немањине улице. Већ тада није било Врачарског потока, а с обе стране улице порушене су зграде настале крајем 19. века.

Мостови Београда, рушени, обнављани, нису остали неоштећени ни током Другог светског рата. Мост „Краља Петра другог“, или како га данас зовемо „Панчевачки“, подигнут је 1936. године како би се спојиле вековима раздвојене обале Дунава, а страдао је у рату. Објектив је 1946. забележио импозантан грађевински подухват тек ослобођене земље. Премостити Дунав и данас јесте подвиг. Ништа мање није било значајно ни подићи мост преко Саве. Те 1955. године отворен је мост „Братства и јединства“. Део његове конструкције постављен је на стубове предратног моста „Краља Александра“.

До Првог светског рата део Београда према данашњем Економском факултету био је центар града. Живео је ту „крем“ београдског јавног и привредног живота. У хотелу „Босна“ основана је прва београдска берза. Тада је саграђена и данас велелепна грађевина „Београдска задруга“, потом и хотел „Бристол“. У том крају града одвијао се културни и привредни живот престонице, почео је да се развија железнички саобраћај, а варош да се окреће ка рекама.

Фоторепортери су после рата „ухватили“ и значајне спортске догађаје – аутомобилску трку око Калемегдана 1947. године, бициклическу трку Кнез Михаиловом улицом 1951, спортски сусрет на Ташмајдану 1955. и градњу тада највећег фудбалског стадиона – стадиона ЈНА, током 1947. и 1948. године.

Објективи фотоапарата нису мимоишли ни Савско пристаниште, Кулу Небојша, Доњи град, те појединачне зграде и паркове у том крају. Такође су фотографисали и Аду циганлију, визију Бранислава Нушића из 1907. која се почела остваривати тек после 1945. године. Ада циганлија остаће упамћена по организованом почетку веслања, ватерпола, спортског пливања и првих уређених плажа.

Више од сећања

Фотографије Београда причају више и од нечијих сећања. Истински су времеплов наше престонице. Фотографијама визуелно доживљавамо време и простор који нисмо знали. И боље разумемо град – његову историју, културу, речју живот.

Изложени материјал, пажљиво организован у неколико тематских целина, представља изузетно драгоцену документацију. Он има вишеструку улогу, најпре као чисто фактографско сведочанство о прошлом времену, а затим и као уметничка, историјска, културолошка, етнолошка и социолошка грађа која се може користити и за друга истраживања о том периоду.

Потврђује се и ликовни квалитет фотографије као уметничког медија, али и нуди велики број података о

Улица Кнез Михајлова, 1955.

многим, сада већ изгубљеним чињеницама о ондашњој моди, архитектури, занатима или обичајима. Фотографије су, заправо, васкрсле оно што је некада било у Београду и о Београду, а што је заувек нестало. Оне су незаменљива помоћ човековом крхком памћењу, повратак неоправдано заборављеној прошлости.

Тешко је прецизно рећи да ли су наши стари фотографи субјективизирали или објективизирали стварност, али не може се порећи да су је бележили као „чин визуелног сазнајног“, као проживљену људску комуникацију. Стога изложба фотографија војних фоторепортера јесте сигурно памћење које помаже да се објективно реконструише једна епоха.

Оно што је мајстор фотографије Драгољуб Тошић својевремено забележио важи и данас – „Та грађа је, с обзиром на поуздане и промишљене ставове фотографа – уметника, део наше духовне меморије, део историјске истине. Што је некада било – поново је ту. Све је како је било. И ништа није како је било.“

Приликом концепирања изложбе у Дому Војске тежило се да фотографија, с једне стране, буде историјски извор, докуменат, а с друге стране, својеврстан допринос проучавању историјског развоја српске фотографије уопште.

Треба поменути још једну димензију изложбе „Београд 1945–1955 у објективу војних фоторепортера“. Део фотографија је и сећање на варош која је у дугој историји имала бројне топониме. Временом су заборављени или нестајали, а развојем града стварани су нови. Свака од постављених фотографија јесте и мала историја те некадашње вароши. Сигуран начин да се она отргне забраву. ■

Др Видоје ГОЛУБОВИЋ